

Boekbespreking

Verslag van Symposium, diverse auteurs

'War with the chips?'

Bureau PAO ECO
Economische Faculteit
Vrije Universiteit
Postbus 7161, 1007 NC Amsterdam
september 1982, symposium van januari 1982
100 bladzijden, prijs f 10,-

Na de verlening van het eredoctoraat door de Vrije Universiteit te Amsterdam aan Prof. Dr. A. B. Frielink R.A. heeft de nieuwe eredoctor een bijzonder onderwerp toegezegd. Dit voor-nemen heeft geresulteerd in een Symposium dat in januari 1982 is gehouden. De korte titel heeft als ondertitel: 'Een probleemstelling ten aanzien van de gevolgen van de toepassingen van de micro-electronica, voor mens, organi-satie en maatschappij'. Waarschijnlijk helpt de ondertitel u wel af van de bijzondere ge-voelens of verwachtingen welke de strijd-lustige titel bij u zou kunnen oproepen.

Frielink heeft zelf elf stellingen opgesteld, welke min of meer uitvoerig model hebben gestaan voor inleidingen gehouden door de volgende sprekers:

Prof. Dr. A. B. Frielink, een toelichting op de stellingen

Prof. J. M. van Oorschot, op weg naar de Burger - Informatica

Prof. Dr. L. F. van Muiswinkel, micro-elec-tronica en werkgelegenheid

Prof. L. C. van Zutphen, de risico's van on-betrouwbare informatie

Prof. Dr. L. U. de Sitter, de chip als wapen tegen de bureaucratie?

De inleidingen werden met twee paneldiscus-sies aangevuld waarvan de verslagen van vraag en antwoord zijn opgenomen. De reeks lezingen is georganiseerd door de voorbereidingscommissie Post-Academisch Onderwijs in de economische wetenschappen en stond onder auspiciën van het NIVRA/VERA.

Ik acht de stellingen en de meeste artikelen van een zodanig wetenschappelijke waarde, dat ik lezing voor brede kring van economen en accountants kan aanbevelen.

De lezer zal echter geen afgerond geheel vinden van stellingen, lezingen en discussies. Het leereffect van de samenvattingen, zoals deze voor mij liggen (ik heb de lezingen en discus-

sies niet bijgewoond) acht ik niet groot voor studerende. Afgestudeerden zullen echter in aanvulling op hun studie wel degelijk een aantal aspecten belicht zien welke hun alge-mene visie op de komst van de chip kan ver-ruimen en verdiepen.

Opvallend is wel - en ik vind het een punt van kritiek - dat de mens (hoewel in de onderti-teling genoemd) zo weinig aan bod komt. De stellingen bevatten éénmaal het woord mens, en dat in de zin van dat er voor mensen minder werk is. De stellingen en de toelich-ting hebben op mij de indruk gemaakt dat het gebruik van chips goed is, je moet wel, je kunt niet zonder om te leven.

In een van de inleidingen komt ook nog sterk naar voren dat wij de organisatorische en so-ciale problemen onderschatten. Dit geeft zo het gevoel dat chips moeten en dat de mens maar moet volgen of hij wil of niet.

Mogelijk ligt de oorzaak daarin dat de stellin-gen bepalend zijn geweest voor het kader van de lezingen. Stelling 6 geeft als automatiseringsprikkel: eer, geld en macht. Vreugde in het werk, eigen behoeftebevrediging, kennis-verrijking e.d. blijven ongenoemd (overigens wijst ook Van Oorschot op deze mogelijk een-zijdige belichting).

Ik zal niet verder op de stellingen ingaan en deze ook niet opsommen. Zij zijn interessant en de toelichting en de artikelen gaan op sommige stellingen relativerend in. Bijna alle auteurs gebruiken ook voorbeelden welke vrij algemeen zijn en de niet gespecialiseerde 'in-formaticus' zeker wel zullen aanspreken.

Enkele punten uit de lezingen wil ik kort naar voren halen. Frielink wijst er op dat wanneer wij het vraagstuk 'chips' benaderen, wij moe-ten leren onderscheiden tussen:

- onbestemde vrees voor negatieve gevolgen, die minder op de realiteit dan op angstge-voelens gebaseerd is, en
- reële gevaren die ons bedreigen en verder naar
- negatieve gevolgen van micro-electronica als zodanig, en
- negatieve gevolgen die hun oorzaak vinden in de bestaande structuur van onze maat-schappij.

Op deze onderscheiding wordt in de meeste lezingen ingegaan. Van Oorschot gaat op de van hem bekende degelijke wijze in op de te verwachten ontwikkelingen, een prettige af-

wisseling tussen algemene en technische overwegingen.

Hij behandelt de stellingen van Frielink en neemt ook hier en daar stelling. Interessant - en dat kwam ook in de discussie naar voren - was een analyse (wat ongenueanceerd) van de tijdsbesteding door managers en kantoorpersoneel (van Bureau of Labor).

Muiswinkel gaat in op werkgelegenheid en chips o.a. via een behandeling van de wisselwerking tussen economische en technische ontwikkeling en legt vrij veel nadruk op de spreiding van innovaties in de tijd en het verschijnsel dat bedrijven met verzadigde markten te maken krijgen voor bestaande produkten en gedwongen worden nieuwe op de markt te brengen. Dit leidt tot investeringen en aantrekken van de economie. Micro-electronica heeft volgens hem positieve en negatieve effecten.

Van Zutphen behandelt de risico's van onbetrouwbare informatie. De titel riep bij mij andere verwachtingen op. De voordracht was vrij conventioneel gericht op automatisering in het algemeen en ik ben er niet in geslaagd verband met het onderwerp van de dag te vinden. De Sitter gaat in op de mogelijkheden van de chip tegen de bureaucratie en wijst er op dat waar creatieve fantasie geklemd wordt in geautomatiseerde besturing wij op het verkeerde spoor zitten.

Via een analyse van de strategieën van middelgrote produktiebureaucratieën - het negeren, het afschermen en standaardiseren en het bufferen - stelt hij dat het er om gaat de micro-electronica te gebruiken om de openheid (open systemen) te bevorderen en de genoemde strategieën tegen te gaan.

Hij acht vele kantoren en fabrieken nog zodanig georganiseerd dat zij fundamenteel ongeschikt zijn voor open toepassingen van chiptechnologie.

Kleine overzichtelijke autonome eenheden zullen voor goede toepassing nodig zijn.

In de bundel wordt zeker materie van hoog gehalte behandeld en ik raad de lezers gaarne aan kennis te nemen van de inhoud. Het is overigens jammer, dat een bundel van goede lezingen bij een belangrijke gelegenheid, ook nog financieel gesteund door IBM Nederland B.V., vele slecht verzorgde bladzijden met doorhalingen en type-fouten bevat.

Prof. A. J. van 't Klooster

P. B. Hugenholtz

Auteursrecht en Information Retrieval

Uitgave FED, Gouda Quint/Noorduijn, Kluwer, Tjeenk Willink, 1982, 61 pagina's. (ISBN 90268 13295)

Het boekje 'Auteursrecht en Information Retrieval', met als ondertitel 'Verveelvuldiging en Openbaarmaking in het Computertijdperk' werd op 31 maart 1982 bekroond met Kluwer's Post Scriptum.

Het boekje is verschenen in de Post Scriptum Reeks, welke bestaat uit juridische publikaties (vooral scripties, afstudeeropdrachten en tijdschriftartikelen) die met bovenstaande prijs zijn bekroond of die een eervolle vermelding hebben gekregen.

Hoewel de publikatie op juridisch terrein ligt kan deze mijns inziens ook van belang zijn voor lezers van dit blad. Dat geldt met name voor hen die in de praktijk betrokken zijn bij het opzetten van geautomatiseerde informatiesystemen en/of voor degenen, die zich in theorie bezighouden met de automatisering van de informatieverzorging. Zeker voor hen die in het werk te maken hebben met het onderbrengen in computers van informatie waarop auteursrecht rust (vooral voor 'werk van letterkunde, wetenschap en kunst') geeft deze publikatie nuttige informatie.

Waar recht en computer met elkaar in verband worden gebracht spreekt men wel van jurimetrie of juridische informatica. Het vakgebied der bestuurlijke informatiekunde kan niet meer om het informaticarecht heen. Onderwerpen die in dit verband aan de orde dienen te komen zijn onder meer:

- de publiekrechtelijke normen van geautomatiseerde gegevensverwerking in nationaal en internationaal verband;
- de auteurs- en octrooirechtelijke bescherming van programmatuur en informatie in gegevensbanken, waaronder contracten en gebruiksrechten;
- computerinvoer en computeruitvoer (b.v. op microfilm, microfiche, beeldschermafdrukken) als bewijsmateriaal, zowel in het burgerlijk proces als in strafzaken;
- de nationale en internationale rechtspositie van geregistreerde personen en de bescherming van persoonsgegevens (privacybescherming).

In het recht zelf is er sprake van een toenemend gebruik van de computer. Daarbij kan

onder meer worden gedacht aan:

- geautomatiseerde juridische documentatiesystemen en juridische gegevensbanken voor het opzoeken van relevante informatie ('information retrieval'); het gebruik van de computer voor het opzoeken van wetsteksten en het vinden van jurisprudentie;
- toepassingen van automatisering op advocatenkantoren, notariskantoren en notariële dienstencentra;
- geautomatiseerde modellen voor de rechtspraktijk, die onder meer het per computer voorspellen van vonnissen moeten mogelijk maken; de computer wordt dan een hulpmiddel bij het bepalen van de strafmaat;
- het gebruik van de computer bij een kwantitatieve analyse van rechterlijke beslissingen.

De auteur behandelt op beknopte en heldere wijze één der bovengenoemde punten namelijk de auteursrechtelijke problemen die zich kunnen voordoen bij het gebruik van geautomatiseerde gegevensbanken voor informatie- en documentatiedoeleinden.

Dergelijke gegevensbanken bieden aangesloten abonnees rechtstreeks toegang tot wetenschappelijke en zakelijke informatie. De uitvoer kan op beeldscherm worden geprojecteerd en/of met behulp van een afdrukkapparaat worden gekopieerd.

Dit wordt ook in maatschappelijk opzicht een belangrijk onderwerp en interessante problematiek. (Gaan kranten, tijdschriften, naslagwerken, woordenboeken, encyclopedieën in de toekomst verdwijnen en worden deze vervangen door gegevensbanken?)

Voor juristen is dit bijzonder interessant omdat zij moeten trachten het bestaande recht toe te passen op een nieuw verschijnsel (de computer), dat bovendien in technisch opzicht nog sterk in ontwikkeling is.

Een terrein waarop auteursrecht en computer elkaar eveneens raken namelijk de auteursrechtelijke bescherming van computerprogramma's laat de auteur bewust buiten bespreking. Ik hoop dat Hugenholtz de gelegenheid vindt hierover later nog eens een aparte publikatie te doen verschijnen.

De hoofdstukverdeling is als volgt:

Hoofdstuk 1. Inleiding (afbakening probleemstelling en formulering van auteursrechtelijk probleem).

Hoofdstuk 2. Techniek (overzicht apparaatuur, programmatuur en enkele opslagsystemen).

Hoofdstuk 3. Input (welke informatie kan worden ingevoerd en welk deel komt voor bescherming in aanmerking door de werking van het auteursrecht).

Hoofdstuk 4. Storage (twee kernvragen: a) is invoer en opslag een daad van verveelvoudiging en b) is opslag in een publiek toegankelijke gegevensbank een daad van openbaarmaking? In beide gevallen zegt de auteur 'ja').

Hoofdstuk 5. Retrieval (wordt door het opvragen van informatie en projectie op het beeldscherm of vastlegging op papier door de abonnee het auteursrecht geschonden?).

Hoofdstuk 6. Conclusie (samenvatting van de voornaamste conclusies en enkele aanbevelingen). Invoer van een auteursrechtelijk beschermd werk in een computer-systeem is een daad van verveelvoudiging en behoeft derhalve de toestemming van de auteur.

Het werk is goed leesbaar. Wel had Hugenholtz zich meer beperkingen kunnen opleggen, in het veelvuldig gebruik van angelsaksische termen daar waar goede Nederlandse termen voorhanden zijn: Dit geldt bijvoorbeeld voor input (invoer), storage (opslag), output (uitvoer), software (programmatuur) en hardware (apparaatuur).

Hugenholtz onderkent dit zelf ook. Dit wordt door hem gemotiveerd met de, op zichzelf juiste, stelling dat het samenstellen van een eenduidig Nederlands computer-jargon geen taak voor de jurist is. Het 'Engels' doorzetten tot in de titels van hoofdstukken en zelfs tot in de titel van een (Nederlands) boek gaat mij echter toch wat te ver. Deze kritische opmerking doet echter geen afbreuk aan de kwaliteit van het boek.

Prof. Drs. J. A. M. Oonincx